

äfvén om det blifvande utskottet. Men för det första inskränker sig dettas uppgift endast till förslag, hvilka således för en blifvande landtdag icke äro bindande. Och för det andra kan det anses för en stor fördel, att utskottet kommer att öfverlägga och votera icke ståndsvís utan samfäldt och per capita. När dess öfverläggningar och beslut blifvit offentliggjorda och komma att utgöra ett allmänt diskussionsämne, då skall utan tvifvel äfvén det allmänna medvetandet i hithörande frågor blifva ett annat, än hvad det i närvarande stund är, och, vi hoppas det, äfvén med den tunga ståndsrepresentationen skola fruktbarande reformer kunna motses.

10

Vi hafva i det ofvanstående velat uttala en öfvertygelse, som enligt vår tanke af hvarje sann fosterlandsvän i hvarje land borde omfattas, nemligen den: att fäderneslandets välfärd främjas derigenom, att de faktiska förhållandena begagnas till allt det goda, de medgifva, icke derigenom, att man lättsinnigt förkastar hvarje utväg till en sådan verksamhet, emedan den icke motsvarar önskningarne, i stället åtnöjande sig med en tom kritik. Det senare är visserligen det lättare; ty dertill fordras hvarken insigt eller ansträngning. I öfrigt hoppas vi, att denna artikel skall, såsom nyss sades om Borgå landtdag, försvara sin plats redan derigenom, att den är till. Och med tanken härpå, äro vi skyldiga, att betyga den Svenska pressens ledare vår tacksamhet.

20

J. V. S.

13 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 5, maj 1861

KRISTLIG DOGMATIK AF AXEL FREDR. GRANFELT. H:FORS 1861.

30

Redan arbetets titel lärer, att det utgör en ovanlig företeelse icke blott inom den inhemska litteraturen, utan äfvén i den på Svenska språket skrifna öfverhufvud.

Det är ett arbete af mycken möda och mycken begrundning äfvén som af mycken sann kärlek för sak. Författarens tidigare skrifter, som äro allmänt kända och lästa, gifva tillräckligt tillkänna, hvilken hans dogmatiska ståndpunkt är. Han har sjelf ytterligare redogjort för densamma i föratalet till detta arbete, betecknande den såsom förmedlingens, »förmedlingsteologins.» Uttrycket afser försonandet af stridiga åsikter i samtidens teologiska vetande. I grunden torde det kunna fattas beteckna en förmedling mellan förnuft och auktoritetstro, d. ä. i vetenskapen: mellan rationalism eller spekulation på ena sidan, ortodoxin på den andra.

40

Om en sådan ståndpunkt är hållbar, vilja vi icke söka närmare utlägga. Vår åsigt är visserligen, att den för den vetenskapliga bevisningen icke ger fasthet. Historien har sin bevisning; men den grundar sig alltid på »visum, repertum», och den kan derföre icke gälla för något, som står utom eller öfver de menkliga tingens ordning. På dess fält är deras utsago, som sett och hört, bevisande, och den utgör för dem, hvilka icke sett och hört, en auktoritet, såvida den nemligen icke innehåller något stridande mot allmän menklig erfarenhet. Spekulationens uppgift åter må man gerna med Förf. anse vara den, att begripa det historiskt gifna, uppfatta dess förnuftiga sammanhang. Men den har då sin bevisning endast i detta sammanhang, och för densamma gäller ingen auktoritet. Vill man för sammanhangets utredande än

50

hålla sig till detta sjelft, än åberopa auktoriteten (och detta är, så vidt vi förstå, förmedlingsteologins förfarande), så kan väl detta bevisnings-sätt gälla för den, som på förhand är öfvertygad, för hvilken alltså bevisningen egentligen är öfverflödig: men beviset har i sig icke någon bindande makt att öfvertyga.

10 Då engång den H. Skrifts utsago förutsättes såsom bevisande äfven för det, som intet öga sett och intet öra hört, träder den i samma rang med ett empiriskt bevis. Skulle fråga vara om verkliga fakta, vore härom intet att säga; men det gäller läror, treenigheten, arfsynden o. s. v. Förf. oberopar väl icke bibelställena såsom bevisande, men han utgår alltid från kyrkans på bibeln grundade lära och fogar härtill den rationela bevisningen, uppvisandet af sammanhanget. Han stöder sig härvid öfverhufvud på den första dogmen eller lärosatsen: »Gud är den personliga, heliga kärleken». Men ämnena för bevisningen, treenighetsläran, skapelsen, syndafallet, Guds människoblifvande äro ur kyrkans lära upptagna. Bevisningen kommer dertill.

20 Betraktar man t. ex. närmare grunddogmen, så lärer redan första anblicken, att, huru för det religiösa medvetandet tillfredsställande uttrycket: »Gud är kärleken» än må vara, satsen såsom bevisningsgrund är den mest elastiska. Kärleken är menligen taladt en känsla, såsom i handling verksam en böjelse. Såsom hvarje böjelses innehåll är äfven kärlekens mångfaldigt. Det beror af det föremål, hvarpå den är rigtad. Egenkärlek finnes gunås rikare förhanden, än kärlek till nästan. Könskärlek, kärlek mellan makar, mellan föräldrar och barn, fosterlandskärlek, det är allt ett vida skildt kärlekens innehåll. Må vara, att sann kärlek öfverhufvud kan bestämmas med Stagnelii:

»Hvad är kärleken, som fordrar allt,
Mot den kärlek, som kan allt försaka?»

30

Men det är afgjordt, att denna sjelfförsakelse är tom, om icke föremålet eller ändamålet, för hvilket försakelsen skall ske, förut bestämmas.

40 Tillämpar man kärleken såsom predikat för det högsta väsendet, har man väl fritt utrymme att i denna böjelse inlägga snart sagdt hvilket innehåll som helst. Men ingen vidare bestämning kan i egentlig mening derur härledas. Sjelfförsakelsen är en rent negativ bestämning. Den får ett positivt innehåll, endast då man vet, hvilket detta försakande sjelf är, och för hvad sjelfvet försakar sig. Förf. säger personlig kärlek, det vill väl säga: kärleken såsom person. Säger man: den personliga dygden, eller den personliga rättvisan o. s. v., har väl detta vanligen betydelsen af en person, som är i högsta möjliga grad dygdig eller rättvis m. m. Men sjelfva dygden såsom person kan blott vara en fantasibild; och vi mena, att ingen kan göra sig någon klarare föreställning om kärleken såsom person. Det är och blir ett bildligt talesätt. Vore åter meningen endast den, att Gud är en person, som älskar, i hvars medvetande är endast denna kärlekens känsla och böjelse, så motsäges detta derigenom, att honom tilläggas andra predikater: allvetande, allmakt o. s. v. Hvad slutligen attributet »helig» 50 kärlek vidkommer, bestämmas derigenom visserligen kärlekens objekt, men åter genom ett negativt predikat: »Heligheten», säger Förf., »är den Guds egenskap förmedelst hvilken han blott vill, hvad han såsom godt inser.» Detta betyder väl: vill blott det såsom godt insedda, *icke* något annat. Också har man vanligen uppfattat heligheten såsom syndfrihet. En positiv betydelse får heligheten, om det först afgöres,

hvad det goda är, som utgör det gudomliga viljandets och dermed äfven kärlekens objekt.

Vi önskade med det föregående hafva antydt, att ur den af Förf. uppställda grunddogm icke det följande dogmatiska innehållet kan härledas. Också finner man, genast när Förf. öfvergår till de gudomliga egenskapernas anförande, att dessa icke förutsätta någon annan del af grunddogmen, än att Gud är person, såsom sådan enligt Förf:s framställning »är» »vet» och »vill». Att Gud är det absoluta Varandet, Vetandet och Viljandet, såsom härvid tillägges, detta innehålles icke alls i grunddogmen. Förf. inlägger detta i grunddogmens »är». Men läsaren finner, att det egentligen innefattas i »Gud är», d. v. s. i subjektet: Gud, hvilket således har en betydelse i sig utan allt afseende på definitionen i grunddogmen, på dennas predikat: »den personliga heliga kärleken».

10

Så vidt vi kunnat finna utgör äfven fortsättningen en följd af nya antaganden. Någon bevisning för troslärornas sanning – mot tviflaren – anse vi derföre Förf:s arbete icke innehålla. Men kanske bör icke detta anspråk ställas på en dogmatik. Likväl måste det vidhållas, att när en sådan öfvertygande bevisning saknas, icke heller en i strängare mening begripande, förnuftig uppfattning af läran eger rum.

20

Härvid får likväl icke glömmas, att närvarande dogmatik delar denna brist med alla öfriga dogmatiska arbeten. När gränserna för pröfningen äro på förhand utstakade, kan icke någon sträng bevisning komma i fråga. Gränsen är läran om Kristi person, den, att denna människa var samma Gud, som skapat och uppehåller världen. Inför den förstummas all bevisning. Värdet af en ordnad framställning af trosläran förringas dock härigenom icke, värdet nemligen af en klar öfversigt af de särskilda lärorne och af deras betydelse i förhållande till hvarandra. Förtjensten af Förf:s framställning i detta hänseende måste vi öfverlemna åt teologen att bedöma. Hvad man af Förf. kunnat vänta, stor klarhet och ledighet i framställningen, återfinner man öfverallt i arbetet, hvarföre det egnar sig för hvarje bildad läsare. Intresset af läsningen förhöjes genom den fasta, aldrig tvekande öfvertygelse, hvarmed Förf. uttalar sina åsigter. Också är Förf:s teori fullkomligt populär: Gud skapade världen af kärlek, gaf människan frihet, blef sjelf människa af kärlek, detta är allt för den troende en bekant teori. Den är kanske också den mest tillfredsställande, emedan den lemnar känslan rum att vittna jemte förklaringen. I öfrigt är, derigenom att Förf. upptager till betraktande icke blott de förnämsta från hans egna afvikande dogmatiska åsigter, utan äfven ett antal invändningar mot den kristna kyrkans lära, arbetet lika lärorikt som innehållsrikt. Redan en flyktig blick i detsamma ger en föreställning om den trägna, kärleksfulla möda, Förf. deri nedlagt; och vi äro på anförda skäl öfvertygade, att han deraf skall skörda den lön, han eftersträfvat, att det skall verka som en eggelse på mången annan idkare af teologisk vetenskap, och att i följd häraf den s. k. bildade allmänheten skall beröfvas all antaglig ursäkt, att förskaffa sig en klarare teoretisk insigt i kristendomens väsende.

30

40

50

NÄYTELMISTÖ I. (SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA. 25 OSA.) HELSINGISSÄ 1861.

Det är glädjande att finna, det Finska Litteratursällskapet vänder sig till utgifvandet af skönlitterära skrifter, och att det funnit tillfälle

hårtill. Önskvärdt vore visst ännu, att här ifrågavarande volym af Sällskapets Handlingar skulle upptagas af originaler i stället för öfversättningar. Men en sådan önskan är visst allt för djerf, der fråga är om dramatiska arbeten.

Likväl är det ingalunda nöjaktigt utredt, under hvilken period af sin historia en nation är i stånd att frambringa några värderikare dramatiska produkter. Man har väl sagt: dramatiken är den högsta art af poesi, och tillagt: den blomstrar derföre hos en nation först vid den högsta grad af kultur. Man har haft för sig Grekland's exempel. Men hos de kristna folken kunde den poetiska produktionen synas följa en annan lag. Hvilken var väl England's kultur på Elisabeths och Shakspeares tider; hvilken detta lands politiska storhet, dess handel, industri och rikedom, hvilka dess institutioner, folkets upplysning, dess vetande och sed, dess vetenskap och litteratur öfverhufvud jemförda med nutidens! Och Shakspeare var då, som bekant, ingen enstaka företeelse på dramatikkens fält; flera andra dramatiska författare stodo honom nära. Likaså i Frankrike. Arten af Corneille's och Racine's tragik må bedömas huru som helst; Frankrike har sedan dess icke frambragt deras jemlikar. Än mera står ännu Molière oöfverträffad. Och likväl torde det nuvarande Frankrike icke medgifva, att det icke i allt öfrigt står öfver Ludvig XIV:s och allongeperukernas tid. Samma anblick möter i Spanien. Man kan från samma tid ungefär tala om en Spansk nation, som om en Spansk teater. Liknande är förhållandet i Tyskland. Det är visst sannt, att en sådan litteraturperiod som den, i hvilken Goethe och Schiller lyste, icke så snart lärer återkomma; äfvensom å andra sidan Tyskland sedan dess icke i något hänseende gjort så stora framsteg, som England och Frankrike från Elisabeths och Ludvig XIV:s tid. Men likväl lefde de båda stora Tyska dramatikerne vid tidpunkten för Tyskarnes första väckelse från småstatsunderdanigheten och separatismen till frihetskänsla och nationalmedvetande.

Kanske kunde man, ledd af denna erfarenhet, göra en slutsats tillbaka till den Grekiska dramatiska poesin. Dess tillvaro sammanföll i sjelfva verket med Grekernas vaknade medvetande om sig sjelfva såsom en nation. Dittills funnos i Grekland grekiska stammar och grekiska stater. Men då voro Grekerna blifna en civiliserad nation, ett helt för sig mot alla världens barbarer. Att förfallet följde blomstringen så tätt i spåren, förringar icke anmärkningens sanning. Man kunde vara frestad att tro, att den tidpunkt, då nationalmedvetandet först vaknar till styrka, är den befruktande årstiden för den dramatiska poesin.

Ogera vill man öfvertyga sig, att denna diktarts källa efter den ena, första uppvällningen vore dömd att för all tid sina ut, att af de Europas nationer, som redan hafva en dramatisk litteratur af värde att uppvisa, intet mera och bättre vore att vänta. Men det kunde väl hända, att tiden för nationalmedvetandets uppspirande hos ett folk äfven är den första för den dramatiska litteraturens. Det kan väl tilläggas, att samtidigt det politiska medvetande vaknade, som skapade Englands nuvarande författning, som i Frankrike gjorde 18:de seklet och revolutionen, och som småningom frambragt de representativa författningarne i Tyskland. Men det ena står icke långt från det andra. Den nationela sjelfkänslan verkar inåt som utåt. Och det är om den, vi talat, såsom om den anda, hvilken fostrar handling äfven i dikten. Vi lägga endast vikt derpå, att det icke, såsom man väl antagit, synes vara endast *en stats* makt och anseende, huru brokigt sammansatt den än må vara, som ger den dramatiska dikten lif, utan att det är den *nationela*

sjelfkänslan, som har denna lifgifvande kraft.

Om man säger: detta besannar sig icke öfverallt: Judarne hafva på sin höjd Job's bok; Sverge, så rikt på lyrisk poesi, saknar ännu ett drama att tala om – så kan härtill svaras: alla nationer hafva icke heller ett nationalepos.

Det vore mer än naivt, att af det sagda sluta, det vi anse en dramatisk litteratur på Finska språket stå för dörren, medan ännu nationalmedvetandet står utanför porten. Men det är dock tröstande att tänka, att den teatermani, som gripit Helsingfors och synes funnit genklang längre borta, icke må vara blott ett symptom af det elände, som betecknas med *panem & circenses*. Det myckna förvända och delvis dåliga i dessa symptom kunde hafva sin ursäkt, ifall derunder skulle ligga dold aningen om en kommande tid.

10

Dock till boken. Den innehåller öfversättningar: *Ensimäinen Rakkaus* af Santala efter Scribe; *Liukas-kielinen*, Schillers »Der Parasit», af honom öfversatt från Franskan, och *Selima*, densammes »Turandot, Prinzessin von China», äfvenså bearbetning efter ett Italienskt original af Gozzi, båda öfversatta af Hannikainen, och slutligen Lessings *Emilia Galotti*, öfversatt af E. J. Blom.

Att Emilia Galotti är ett förträffligt val, behöfver icke sägas. För nutidens ungdom torde Lessing's teater vara temligen obekant. En öfversättning bör derföre vara välkommen och tillocka Finskan läsare. Äfven med fara för påståendet, att Schiller egnat sin förmåga åt bearbetandet af underlägsna produkter, kunna vi icke anse Parasiten och Turandot just hafva i främsta rummet förtjenat iklädas Finsk drägt. Scribe'ska stycket är en obetydlighet. Alla dessa äro dock äfven läsbara, Scribe's och Parasiten troligen än mera lämpliga att ses och höras. Turandot borde såsom kärlekssaga reta läsarinners nyfikenhet. Säkrast är språkets vinning af att användas i så vexlande dialoger. En anmärkning anse vi oss böra göra, att på qvickheternas öfverflyttande, der de förekomma, borde användas största omsorg, emedan dessa slagord till stor del uppbära stycken af denna art. Att uttrycka dem så korrt och pregnant som möjligt, är af vigt för effekten. Omskrifning isynnerhet till ett mera vulgärt uttryck är ingalunda att förorda.

20

30

J. V. S.

14 »FÖRSLAG RÖRANDE FOLKSKOLEVÄSENDET I FINLAND» AF U. CYGNÆUS.

40

Litteraturblad n:o 6, 7 och 8, juni, juli och augusti 1861

I.

Undertecknad har länge tvekat, huruvida han borde offentligen yttra sig öfver dessa Förslag. Allt visar nemligen, att folkskolans inrättning i detta land kommer att oktrojeras i enlighet med förslagen, och att hvarje kritik öfver desamma blir för saken gagnlös. Den utsedda granskningskomiten är så sammansatt, att dess pluralitet föga torde sätta författarens auktoritet i fråga. Lärare och lärarinnor vid det föreslagna seminarium och normalskolan blifva äfven så stälda, att af dem icke kan i en framtid väntas någon sjelfständighet i bedömande af förslagets frukter i praktiken. De hafva för sig utsigten, att vid minsta demonstration afsättas; och de blifva genom löneförmoner, dubbelt högre än det högsta, som på skolläraryrket i landet eljest erbjudes,

50